

CỘNG HÒA XÃ HỘI CHỦ NGHĨA VIỆT NAM
Độc lập - Tự do – Hạnh phúc

LÝ LỊCH
LỄ GIỖ TỔ NGHỀ YẾN THANH CHÂU

1. Tên gọi của lễ hội:

1.1. Tên thường gọi:

Lễ giỗ tổ nghề yến Thanh Châu

1.2. Tên gọi khác:

Lễ giỗ tổ nghề khai thác yến sào Thanh Châu

2. Địa điểm diễn ra lễ hội:

Lễ hội này được diễn ra tại hai nơi: ở miếu Ông Tiên - thôn Thanh Đông - xã Cẩm Thanh và miếu Tổ nghề yến ở thôn Bãi Hương - xã Tân Hiệp.

3. Miêu tả về lễ hội:

3.1. Quá trình ra đời, tồn tại của lễ hội:

Từ xa xưa, ở vùng đảo Cù Lao Chàm - Hội An có một loài chim quý gọi là chim yến. Loài chim này có dáng nhỏ như chim sẻ, đuôi ngắn chẻ đôi, toàn thân màu đen tuyền nên còn có tên gọi là huyền điểu. Khác với những loài chim khác, chim yến có cách làm tổ rất đặc biệt là chúng tự nhả nước bọt trên những vách đá cheo leo để đẻ trứng nuôi con. Tổ của chim yến có hàm lượng dinh dưỡng rất cao, ngoài ra tổ yến còn là một nguồn dược liệu quý. Theo các kết quả nghiên cứu cho thấy, trong tổ chim yến có đến 18 loại acid amin, serine, tyrosine, phenylalanine, valine, arginine,... và 39 nguyên tố đa vi lượng là những khoáng chất cần thiết cho cơ thể con người như Ca, Fe, ổn định thần kinh trí nhớ như Mn, Br, Cu, Zn, kích thích tăng tiêu hóa như Cr, chống lão hóa và chất phóng xạ như Se... Trong y dược cổ truyền, tổ chim yến được xem như thần dược chữa trị được nhiều bệnh nan y như lao phổi, viêm xương, huyết ly, đàm cách...

Theo nhiều nguồn tư liệu, từ thời kỳ Champa người Chàm đã biết khai thác loại tổ yến này. Đến đầu thời nhà Nguyễn, họ Trần, họ Hồ và một số tộc họ khác tại làng Thanh Châu (*thuộc xã Thanh Châu, tổng Thanh Châu*) được giao phó nhiệm vụ khai thác yến tại xứ Cù Lao, thuộc xã Thanh Châu. Trong đó, ông Hồ

Văn Hoà được cử làm Hộ trưởng, rồi đến con ông là Hồ Văn Học kế thừa và quản cả “*Tam tỉnh yến hội*” (*Quảng Nam, Bình Định, Khánh Hoà*).

Để tưởng nhớ những bậc tiền nhân khai sáng cơ nghiệp, vào năm Tự Đức nguyên niên (1848), ông Hồ Văn Hoà cùng một số chức dịch địa phương đứng ra xây dựng 2 ngôi miếu, một tại đất liền ở xã Thanh Châu (*nay là thôn Thanh Đông - xã Cẩm Thanh*), một tại xứ Bãi Hương thuộc Cù Lao - Tân Hiệp phường (*nay là thôn Bãi Hương - xã Tân Hiệp*) để thờ tổ nghề, các bậc thần thánh liên quan đến nghề khai thác yến sào và lấy ngày mùng 10/3 âm lịch hàng năm làm lễ cúng tổ nghề. Kể từ đó đến nay, tuy trải qua những năm tháng chiến tranh tàn khốc nhưng những người làm nghề yến vẫn duy trì cúng tế theo định kỳ hàng năm.

Lễ tế tổ nghề yến là một trong những lễ hội lớn của làng Thanh Châu nói riêng và cả Hội An nói chung, vì đây không những là lễ tế tổ của một nghề mà còn được xem là lễ cúng cầu an đầu năm cho cả cộng đồng cư dân sinh sống trên mảnh đất này từ bao đời nay.

3.2. Hình thức biểu hiện của lễ hội:

Điểm khác biệt của lễ giỗ tổ nghề yến Thanh Châu so với các lễ hội khác là dù cúng tổ một nghề nhưng được diễn ra tại hai ngôi miếu. Lễ hội này được diễn ra trong hai ngày 09/3 và 10/3 âm lịch. Theo các bô lão ở Cù Lao Chàm, đối với việc cúng tế tại miếu Tổ nghề yến ở thôn Bãi Hương - xã Tân Hiệp, trước đây lệ cúng tế không quy định ngày cụ thể mà phụ thuộc vào thời gian bắt đầu khai thác yến vụ đầu tiên. Nhưng trong thời gian gần đây, địa phương đã thống nhất chọn ngày mùng 10/3 âm lịch để làm lễ cúng thường niên và ở miếu Ông Tiến - thôn Thanh Đông - xã Cẩm Thanh cũng vậy.

3.3. Quy trình lễ hội:

Thường lễ tế được diễn ra trong hai ngày. Ngày đầu (9/3 AL), những người chủ trì vận động bà con dọn dẹp vệ sinh, trang hoàng khu vực cúng tế, bày biện lễ vật trên các bàn thờ, khám thờ. Đến tối, các vị cao niên trong làng và đại diện các tộc họ có liên quan đến nghề yến tập trung tại miếu tổ để tổ chức cúng lễ túc. Theo quan niệm của các vị cao tuổi, sở dĩ cúng lễ này là để cáo trước với chư tổ, thần thánh về việc tế chính ngày mai. Do vậy, lễ này diễn ra nhanh gọn, chỉ dâng hương, đánh chiêng trống, không xướng tế, không đi gia lễ, đọc văn tế...

Sang ngày mùng 10/3 âm, với kiệu thần được trang trí cờ hội lộng lẫy, các vị chủ trì tế lễ cùng bà con cử hành lễ nghinh thần, rước vọng. Dẫn đầu đoàn rước là một bàn thờ lớn trang trí cờ hoa, cờ hội nhiều màu sắc rất là lộng lẫy. Lộ trình của đoàn nghinh thần là lần lượt đi qua khu vực các lăng thờ, miếu thờ dọc trên

thôn xóm. Khi kiệu đến những nơi thờ tự, các vị chánh tế hướng về phía đó vái vọng, thỉnh mời, sau cùng là vái vọng về phía Đông nơi những hòn đảo có chim yến làm tổ như hòn Tai, hòn Khô...

Khi đoàn nghinh thần hoàn thành “*thủ tục*” quay về thì chiêng trống trong miếu tổ bắt đầu nổi lên, án nghinh thần được khiêng vào đặt trong sân miếu và chuẩn bị tiến hành lễ cúng âm linh. Lễ tế âm linh là lễ cúng quan trọng nên cũng diễn ra đúng theo trình tự các nghi thức tế lễ truyền thống như có xướng tế, có chánh tế, tả hữu phân hiến, có cỗ nhạc, đi gia lễ, đọc văn tế...

Sau lễ tế âm linh là lễ tế tổ. Về hình thức, lễ tế tổ cũng tương tự như lễ âm linh, cụ thể là cũng có xướng tế, có chánh tế, tả hữu phân hiến, có cỗ nhạc, đi gia lễ, đọc văn tế... Nhưng về nội dung thì lễ này là lễ tế lịch đại tổ nghề và chư thần, thánh sông nước bảo trợ của nghề như: Đại Càn, Ngũ Hành tiên nương, Thành Hoàng bốn xứ, Phục Ba tướng quân, Nam Hải Ngọc Lân, Hà Bá, Thủy Long... Nội dung lễ tế tổ là người ta ca tụng công đức của các bậc “*tiên nhân sáng tạo*” mở nghiệp, các bậc thần thánh bảo trợ cho nghề được “*lâu bền*”, để cho ngày nay hậu thế lại kế nghiệp “*tuân thừa*” khai thác. cầu cho nghề nghiệp phát triển, thôn xóm bình an, mọi người khoẻ mạnh.

Sau lễ tế tổ, người ta thường tổ chức nhiều hoạt động thể thao phụ trợ như: thi kéo co, đá bóng, hát tuồng... để làm tăng thêm không khí vui nhộn trong ngày lễ hội.

3.4. Các sản phẩm vật chất, tinh thần được tạo ra trong quá trình thực hành di sản văn hoá phi vật thể và không gian văn hoá liên quan:

Cùng với nghề khai thác yến sào đã có truyền thống lâu đời của cư dân làng Thanh Châu, Hội An, rồi những nghi thức cúng tế, lễ bái, một số hoạt động thể thao phụ trợ như: thi kéo co, lắc thúng chai, đua thuyền... được tổ chức sau lễ tế tổ để làm tăng thêm không khí vui nhộn trong ngày lễ hội... trong lễ giỗ tổ nghề yến, tạo ra một sản phẩm du lịch, góp phần làm phong phú loại hình lễ hội truyền thống ở Hội An nói riêng, làm đa dạng cho sắc màu văn hóa của Hội An nói chung.

3.5. Hiện trạng của lễ hội:

Hiện tại, hàng năm theo lệ thường lễ giỗ tổ nghề yến được duy trì tổ chức theo lệ truyền thống bởi Đội Khai thác yến của Thành phố, tại miếu tổ nghề yến - Cù Lao Chàm với sự tham gia của đông đảo người dân địa phương cùng với nhiều đại biểu khách mời Thành phố, góp phần làm cho lễ hội có phần quy mô, tuy nhiên, đối với việc tổ chức lễ giỗ tổ nghề yến tại miếu Ông Tiến – Cẩm Thanh đang có nguy cơ mờ nhạt, vì hiện tại số người ở Thanh Châu (nay là

Thanh Đông – Cẩm Thanh) không còn bao nhiêu người theo nghề khai thác yến sào, hơn nữa một số bộ lão địa phương đã qua đời nên việc tổ chức cúng tế tại miếu Ông Tiên đã không còn được quan tâm, đầu tư cúng tế như trước.

4. Loại hình:

Lễ hội truyền thống.

5. Giá trị khoa học, lịch sử:

5.1. Giá trị lịch sử - văn hóa:

- Những hoạt động lễ hội và các sinh hoạt, tập tục, tín ngưỡng của nghề khai thác yến sào đang được duy trì là cơ sở đảm bảo đời sống tinh thần cho những người làm nghề và cộng đồng cư dân địa phương.

- Những hoạt động lễ hội liên quan đến nghề góp phần tăng cường sự cố kết cộng đồng của địa phương. Đồng thời, qua đó nâng cao ý thức gìn giữ, bảo tồn nghề truyền thống của địa phương.

5.2. Giá trị về kinh tế:

Cùng tồn tại song hành với nghề khai thác yến sào, lễ giỗ tổ nghề yến góp phần tạo niềm tin vững chắc cho những người trong nghề an tâm theo nghề cũng như sự ủng hộ, giúp đỡ của cộng đồng cư dân trong quá trình thực hành nghề và bảo tồn di sản nghề, vì nghề khai thác yến là một trong những nghề đem lại nguồn lợi lớn của thành phố Hội An từ trước tới nay.

6. Trạng thái bảo tồn:

Hiện nay, lễ giỗ tổ nghề yến được tổ chức bởi những người làm nghề khai thác yến, chủ trì là Đội Khai thác yến Hội An. Hàng năm, vào dịp cúng tế, Đội Khai thác yến Hội An đứng ra tổ chức lễ cúng theo đúng lệ và bài bản.

7. Phương án bảo vệ, phát huy:

- Cần kiểm kê lập hồ sơ về lễ hội này để đề nghị đưa vào danh mục di sản văn hóa phi vật thể quốc gia.

- Cần tuyên truyền, quảng bá rộng rãi hơn về lễ hội này.

8. Cơ sở pháp lý để bảo vệ di sản:

Trong những năm gần đây, lễ hội này đã được đưa vào danh mục lễ hội được tổ chức thường xuyên theo định kỳ của Thành phố.

9. Tài liệu tham khảo:

- Trung tâm QLBT Di tích (2000), *Lễ lệ lễ hội Hội An*, Công ty Cổ phần In và dịch vụ Quảng Nam.

- Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di tích Hội An (2008), “*Nghề truyền thống ở Hội An*” Công ty Cổ phần In và dịch vụ Quảng Nam.

- Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An (2013), “*Phiếu kiểm kê di sản văn hóa phi vật thể nghề khai thác yến sào Thanh Châu*”.

Hội An, ngày 21 tháng 9 năm 2014

PHÒNG QUẢN LÝ DI TÍCH

Người lập lý lịch

(đã ký)

Trần Thị Lệ Xuân